

ROGSLÖSA KYRKOGRÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Rogslösa församling

Vadstena kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2002

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

ROGSLÖSA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Rogslösa församling

Vadstena kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Rogslösa kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Rogslösa kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm - Karta	9
Beskrivning av kyrkogården	10
Beskrivning av enskilda kvarter	16
Kvarter I, II, III och XI	16
Kvarter IV, V, VI, VII, VIII och IX	19
Kvarter X	22
Kvarter XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII och XIX	24
Källor	27
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	28
Förklaring till exempellistan	28
Utvärderingskarta	29
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

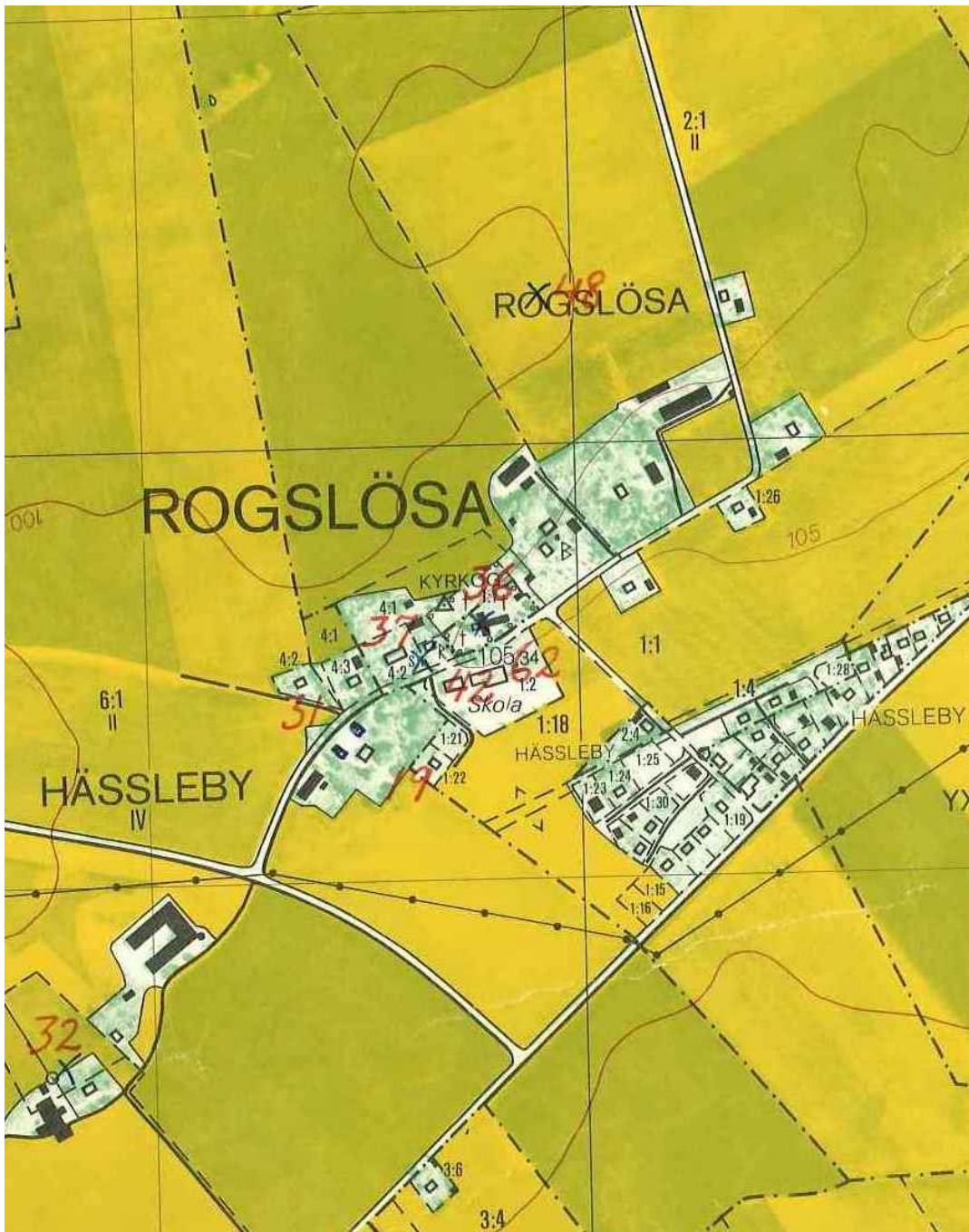
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseumets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands länsmuseum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 084 47 Rogslösa.

ROGSLÖSA KYRKOGRÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger på östgötaslätten mellan Tåkern och Vättern. Kyrkogårdens planlösning är rektangulär i SSV/NNÖ och kyrkan ligger relativt centralt placerad på den äldre kyrkogården. Kyrkans långhus är orienterat i väst/öst.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkbyn är belägen väster om landsvägen mellan Vadstena och Ödeshög. Söder om kyrkan finns två generationers skolbyggnader. Den äldsta, ursprungligen uppförd som

Utsnitt ur den häradsekonomiska kartan 1868-77, Örberga.

lärbostad på 1920-talet, utgörs av en reveterad byggnad med en stram fasadutformning i 20-talsklassicism. Intill finns en skolanläggning från 1965. Väster om kyrkan är det f d ålderdomshemmet beläget. Det utgörs av en stor reveterad byggnad med tillhörande uthuslänga. Vid kyrkogårdens östra sida ligger den f d prästgården med faluröda panelade man- och flygelbyggnader. Den nordöstra flygeln används som församlingshem. Järnvägen som anlades med station i Rogslösa innebar ett uppsving för kyrkbyn. Vid stationen uppfördes bl a en kvarn och ett mejeri och mellan det f d stationsområdet och kyrkbyn har det vuxit upp ett flertal villor.

Rogslösa kyrka

Den första kyrkan på platsen har sannolikt varit av trä. Den nuvarande kyrkan är uppförd av kalksten i etapper med början under 1100-talets första hälft. Korpartiet och korsarmarna är uppförda i mitten av 1200-talet med influenser från cisterciensisk

arkitektur. Kyrkans sadeltak liksom tornets pyramidformade huv är spåntäckta. Kyrkan restaurerades 1958-1959 under ledning av arkitekt Erik Lundberg, då bl a ett vapenhus i söder tillbyggdes. Huvudingången är via vapenhuset i söder och genom sydportalens rikt utsmyckade dörr. Den s k Rogslösadörren är en av de förnämsta medeltida smidesdörrarna i landet. En ingång finns även på södra korsarmens östra sida. Fönsteröppningarna är spetsbågiga och försedda med kopplade bågar med blyspröjs. Interiören präglas av de medeltida byggnadsperioderna, valven och läktarbarriärernas 1700-talsmålningar samt den restaurering som arkitekt Erik Lundberg utförde 1958-1959.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. I den inventering som utfördes av bogårdsmurar (kyrkogårdsmurar) i Linköpings Stift 2002-2003 bedöms det att de äldre kyrkogårdsmurarna innehåller rester efter medeltida murverk.

I samband med planerna på en utvidgning av kyrkogården mot norr 1933-35 antog man att kyrkogården utvidgats tidigare. Detta bör i så fall ha skett före slutet av 1700-talet, eftersom en storskifteskarta från 1780 visar samma omfattning på kyrkogården, som den gamla delen har idag. På kartan ser man tydligt kyrkogårdens lätt böjda form i söder. Inga öppningar är markerade i muren. På laga skifteskartan från 1846 ligger den enda klart markerade öppningen i öster. De befintliga grindstolparna i väster har dock "ÅR 1794" inhugget. På ovan nämnda karta från 1846 ser man förutom tiondeboden även en byggnad i kyrkogårdens nordöstra hörn. Den ligger längs med muren och är även markerad på en karta från 1895. Denna karta gäller ett ägoutbyte mellan Hesselby rusthåll och Roxlösa.

År 1933 fastställdes ett förslag till utvidgning av kyrkogården åt norr upprättat av arkitekt Johannes Dahl från Tranås, vid planeringstillfället arkitekt i Kungl. Byggnadsstyrelsen. Dahl var under några decennier mycket verksam med kyrkorestaureringar i Östergötland, men har även gjort flera förslag till utvidgning av kyrkogårdar, bl a i Väversunda. Han har även ritat ett antal gravkapell. Domkapitlet och länsarkitekten hade i stort inget att erinra mot förslaget. Riksantikvarien motsatte sig inte heller förslaget, trots att det innebar att den norra kyrkogårdsmuren skulle rivras. Han ansåg de lämpligast att murens undre del fick stå kvar som en terrassmur mot den nya delen. Ett foto från 1935 visar att gångarna på den nya delen har lagts ut och de har i huvudsak samma sträckning som idag. Ett foto från 1952 visar att man börjat utnyttja den nya delen från väster. På samma fotografi syns grusgravar norr och väster om kyrkan. När det gäller trädkransen växer det höga träd väster och söder om kyrkan på ett foto från 1935 men yngre träd i öster. Ett flygfoto från 1965 visar en trädkrans som till största delen ser jämnstor ut. Under de trettio åren mellan 1935 och 1965 har trädkransen förnyats.

Flygfoto från 1965. Den relativt enhetliga trädkransen har hunnit växa till sig. (Foto i Östergötlands läns museums samlingar.)

På Johannes Dahls plan över utvidgning och förändring kan man se hur det var tänkt att kyrkogården skulle vara indelad. Dagens kvarter II, III och IV öster om kyrkan är avsatta för allmänna gravar, liksom delar av kvarter X väster om kyrkan och hela kvarter XI sydväst om kyrkan. Allmänna gravar skulle även finnas på nya kyrkogården i kvarter XVII-XIX, d v s mittpartiet. Ett område för barngravar ligger i kvarter III och i den västligaste delen av kvarter X. Övriga delar är avsedda för familjegravar och på den planerade nya delen norr om kyrkan ligger familjegravarna som en krans invid kyrkogårdsmuren. Tiondeboden ska användas som gravkapell. En trädkrans är inritad runt hela kyrkogården, även på gränsen mellan den gamla och den nya delen. Enstaka cypresser eller andra högväxande buskar är placerade på några ställen, bl a vid brunnen i östra delen av nya kyrkogården.

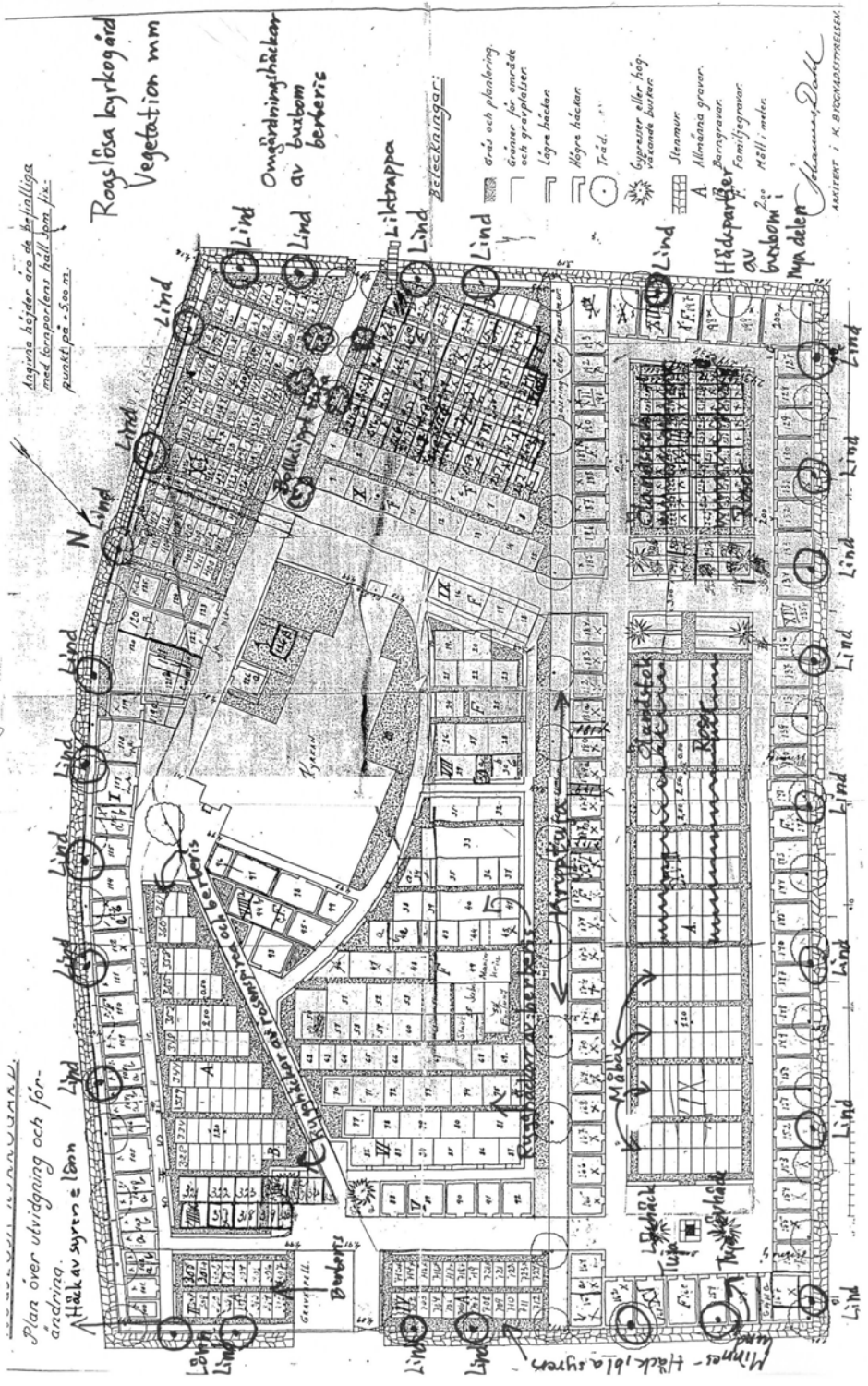
I samband med arbeten för kyrkogårdens utvidgning 1935 hittade man en nergrävd gravsten inte långt från kyrkans ingång. Gravstenen hade en gång rests över Per Håkansson i Hageby, död 1627, och hans hustru Marit Olufsdotter. Den står idag sydväst om tornet.

År 1937 anlade man värmekammare i kyrkan. I samband med detta bröt man upp golvet i sakristian och ett äldre golv av kalksten påträffades. I golvet fanns två stora gravstenar, den ena över kyrkoherde Nicolaus Colin d. 1682 och den andra över kyrkoherde Petrus Planander d. 1721.

Vid golvomläggning i kyrkan 1958 togs samtliga gravhällar ut ur kyrkan, eftersom det nya värmesystemet inte medgav ett så tjockt golv. Undersökningar visade att gravarna tidigare skadats och att hällarna blivit flyttade. Nu togs hällarna ut för fotografering och avteckning. Man planerade att placera stenarna i kyrkogårdens sydöstra hörn. Vid restaureringen av kyrkan 1959 hittade man 11 runristade och ornerade kalkstenshällar, delar av tidigkristna gravmonument. En stor runristad häll påträffades i koret och kan

enligt en tidningsartikel från 1959 vara en sedan länge försvunnen runristad häll.
Eventuellt lades hällen i koret vid restaureringen 1796.

I samband med restaurering av tiondeboden gjordes en mindre arkeologisk undersökning 1981. Vid undersökningen framkom delar av två gravar vid tiondebodens västra gavel. Gravarna fortsatte in under murarna.

Angräns höjder är de befintliga med terrassens höll som i s. punkti på s. 500 m.

Plan över utvidgning och förändring.
Häcken av syren + lönn

Rogslösa byrkogård
Vegetation mm

Omgivningshäcken
Omgränsning häcken av buskarnas bebarie

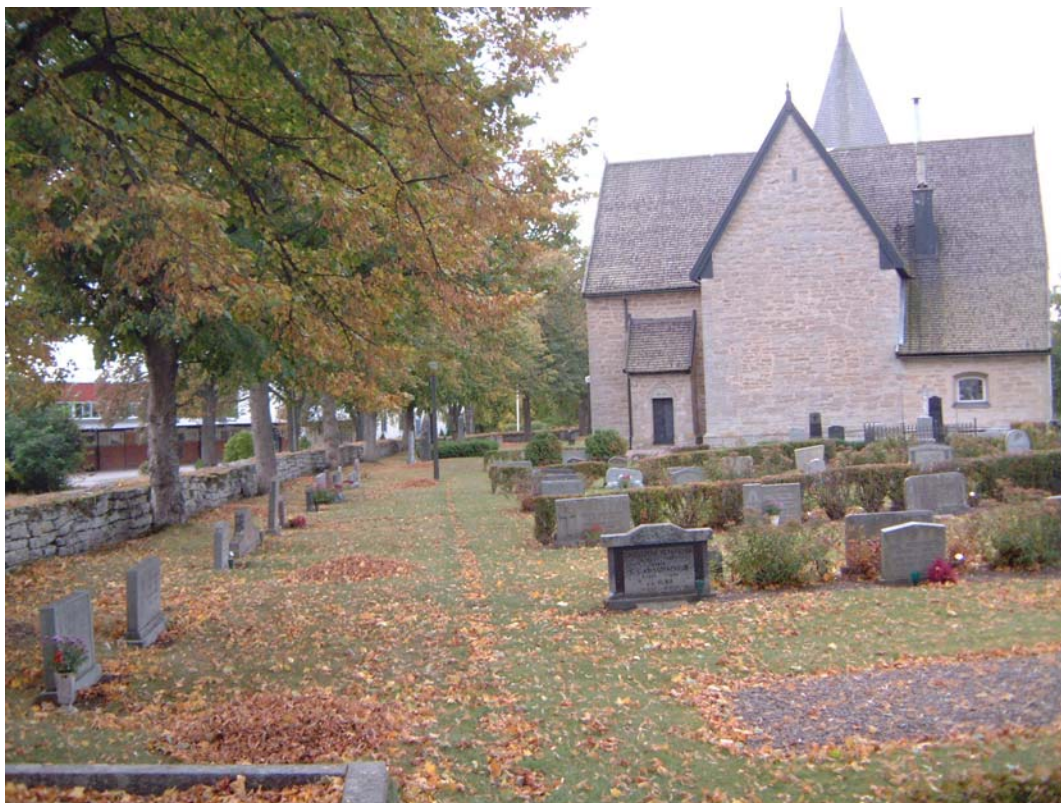
Lindstrappa

- BESEENINGAR:
- Gräs och plantering.
 - Gräns för område och gränsplan
 - Löpa häcken
 - Höga häcken
 - Träd
 - Gyväner eller hög växande buskar
 - Stenmur
 - Allmänna gravor.
 - Barnsgravor
 - Familjegravor
 - Nell i meter
 - Må delar

Samlings-Dahl
1912

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅDEN

Kyrkogården består av 19 kvarter: I-XI på gamla kyrkogården och XII-XIX på den utvidgade delen. Kvarteren är varierade i storlek. I rapporten är en del kvarter sammanförda till en gemensam beskrivning.

Rogslösa kyrkogård, den södra delen från öster. Området till höger på bilden var avsedd för enklare allmänna gravar enligt planen från 1930- talet. Utmed kyrkogårdsmuren var det plats för familjegravar.

Allmän karaktär

Kyrkogården har en växlande karaktär. Det huvudsakliga intrycket är öppet, då det är stora partier utan ryggäckar. De ryggäckar som finns är huvudsakligen i de kvarter som på 1930-talet var avsedda för allmänna gravar. Den utvidgade delen har sammantaget en mer strikt karaktär, dels genom de till stora delar enhetliga låga och breda gravvårdarna och dels genom ryggäckarna.

Omgärdning

Västra muren: ca 0,9-1,3 m hög skalmur av ca 0,3-1,1 m långa kalkstenar. Söder om grinden ligger stor gråsten i bottenskiftet. Kalkstenen är mer vittrad i norra delen.
Norra muren: terrassmur till den utvidgade delen, ca 0,4 m hög av kalksten i 2-3 skift. På krönet växer mossa. Muren döljs delvis av kryptuja. Troligen är det resterna av den äldre norra muren som lämnades kvar som terrassmur på 1930-talet.
Östra muren: ca 1,0-1,15 m hög skalmur, ca 1,45 m bred av ca 0,2-1,0 m långa kalkstenar. Muren är fylld med kalksten och en del gråsten. Vällagd, men ej i klart avgränsade skift. Muren är borta i anslutning till gravkapellet/tiondeboden. På murens södra del växer mer gräs och mossa.

Södra muren: ca 0,7-1,0 m hög och 1,35 m bred skalmur av ca 0,3-1,0 m långa kalkstenar, något tjockare än i östra muren. På krönet växer ställvis mycket mossa och gräs. Muren vinklar något söder om kyrkan.

I den inventering som utfördes av bogårdsmurar (kyrkogårdsmurar) i Linköpings Stift 2002-2003 bedöms det att de äldre kyrkogårdsmurarna innehåller rester efter medeltida murverk.

Utvidgade delen: omgärdas av en 0,3-1,1 m hög kallmur av ca 0,4-1,0 m långa kalkstenar i regelbundna skift. Det lägre höjdmåttet gäller i östra delen där markytan utanför muren är högre.

Västra muren.

Norra muren, utvidgade delen.

Ingångar

Väster: dubbelgrind av järnsmide med välvd överdel. Spjälor och dekor med upprullade ändar. Grindstolparna är fyrkantiga och sidorna utgörs av kalkstenshällar. Stolparna kröns av svängda topptak och kors i kalksten. På norra grindstolpen står "ÅR" och på den södra "1794". Norr om grinden finns en liktrappa i kalksten som går över muren med sex trappsteg i väster och fem i öster.

Öster: dubbelgrind av järnsmide med välvd överdel. Spjälor och dekor med upprullade ändar. Grindstolpar av tunna kalkstenshällar som är huggna i räfflor nedtill och övre delen är snett huggna. Muren skjuter ut något söder om grinden.

Utvidgade delen: muröppning i väster, inga urtag för grind. I sydväst finns en sentida kalkstenstrappa till den äldre kyrkogården. Den har ett enkelt träräcke. Dessutom finns det två gångar som går från gamla kyrkogården till den utvidgade delen.

Liktrappan i väster och en bindsten.

Östra grinden.

Vegetation

Väster: två lindar söder om västra grinden och två lindar norr om grinden står i trädkransen innanför kyrkogårdsmuren.

Norr: låg kryptuja utmed den gamla kyrkogårdens norra begränsning.

Öster: en lind och en lönn i trädkransen söder om östra grinden och två lindar norr om grinden.

Söder: nio lindar i trädkransen.

Omgärdningshäckar består huvudsakligen av buxbom och rygghäckar mestadels av berberis.

Utvidgade delen: trädkransen består i väster av en lind, i norr av åtta lindar och i öster av tre lindar.

Gångsystem

En huvudgång går norr om kyrkan mellan västra och östra grindarna. Från den går enstaka gångar i nord/sydlig riktning ner till den utvidgade kyrkogårdsdelen där en grusgång går runt hela nya delen. Gångarna är belagda med krossgrus. Mellan gravraderna finns en del gångar av kalkstensplattor. Det har troligen funnits fler.

Gravvårdstyper

På den gamla kyrkogården ligger äldre gravhällar och gravvårdar samt fragment av gravvårdar i gräsmattan invid kyrkans torn. Här står även en kalkstensvård från 1627 som hittats nedgrävd vid kyrkan. Gravhällar som tagits ut ur kyrkan vid en golvreparation ligger samlade i kyrkogårdens sydöstra hörn.

Gravhällar och gravstenar lagda i gräsmattan vid kyrkans torn.

På den gamla kyrkogården finns en del grusgravar bevarade i de kvarter som enligt planen från 1930-talet var avsedda för familjegravar. De är i huvudsak omgärdade av buxbomshäckar eller stenramar. En del järnstaket och pällare med kätting finns även. Bland gravvårdarna märks ett stort gjutjärnskors av ovanlig utformning från 1838 och ett gjutjärnskors från 1866 av en vanlig modell med trepassavslutade korsarmar. Framför allt norr om kyrkan finns några familjegravar med flera stora vårdar till samma grav. I kvarter V finns två kors av kalksten, varav det ena är daterat 1878. På den utvidgade delen är det huvudsakligen låga och breda vårdar och enstaka enklare linjegravvårdar, bl a träkors.

Minneslund

Längst i öster, i kvarter XV, på den utvidgade delen ligger minneslund. Mot kyrkogårdsmuren finns en uppbyggd plantering omgärdad av kalkstensskivor. En huggen kalksten mitt fram har plats för vaser. Grusgången fram till planteringen ramar in av små kalkstensskivor och här ligger själva ”minnesstenen” av granit med ett litet ”tåreträd” bredvid. Minneslundens avgränsas av små idegransplantor. Här finns också en bänk och en lind i trädkransen.

Byggnader

Strax söder om den östra grinden finns den medeltida tiondeboden, senare använd som gravkapell. Fasaderna är putsade med en följsam grov slätputs och ej avfärgade. Sadeltaket är täckt med stavspån. Porten är klädd med panel i fiskbensmönster och tjärad. I väster finns en lucka i gavelröset, i öster ett tvåluftsfönster med träspröjs och i norr ett fönster med järnspröjs i rombmönster. Det finns ingen kyrkogårdsmur öster om tiondeboden.

Tiondebod/gravkapell från nordväst.

Övrigt

Belysningen på kyrkogården utgörs av trästolpar med enkel, kantig glaskupa.

Väster och söder om tornet ligger sex gravhällar varav en är lätt att läsa. Ytterligare en sten ser ut som en häll, men kan ha varit rest. Den är helt oläslig. Dessutom finns ca åtta fragment av gravstenar. I kyrkogårdens sydöstra hörn ligger ett antal gravhällar på varandra. Det rör sig troligen om de hällar som togs ut ur kyrkan vid golvarbeten på 1950-talet. (Komplettering 2005. Ett arrangemang för gravhällarna har gjorts i sydöstra hörnet. De står uppresta under tak. Skyltar finns med hällarnas inskription.)

Utanför västra muren står sju bindstenar för hästar. Två har inskrift Bårstad respektive Hackenäs. De har välvt krön och urtag för två järnöglor.

Bindstenar vid västra muren. Foto från söder.

Kulturhistorisk bedömning

Rogslösa kyrka med omgivande kyrkogård, delvis medeltida kyrkogårdsmur och tiondebod utgör en kyrkomiljö av nationellt intresse. Kyrkogården har en ovanlig utsträckning med en mycket långsmal form i väst/östlig riktning. Kyrkan ligger ungefär mitt på den äldre kyrkogården, som eventuellt har haft i stort samma utsträckning sedan medeltiden.

Muren i kalksten med bevarade medeltida delar utgör en väsentlig del av miljöns samlade ålderdomliga intryck. Tiondeboden är troligen medeltida och hör till ett fåtal bevarade i länet. Av de övriga kan bl a tiondebodarna i Örberga och Normlösa nämnas. Grindarna i järnsmide kan vara samtida med de västra grindstolparna, d v s från 1794

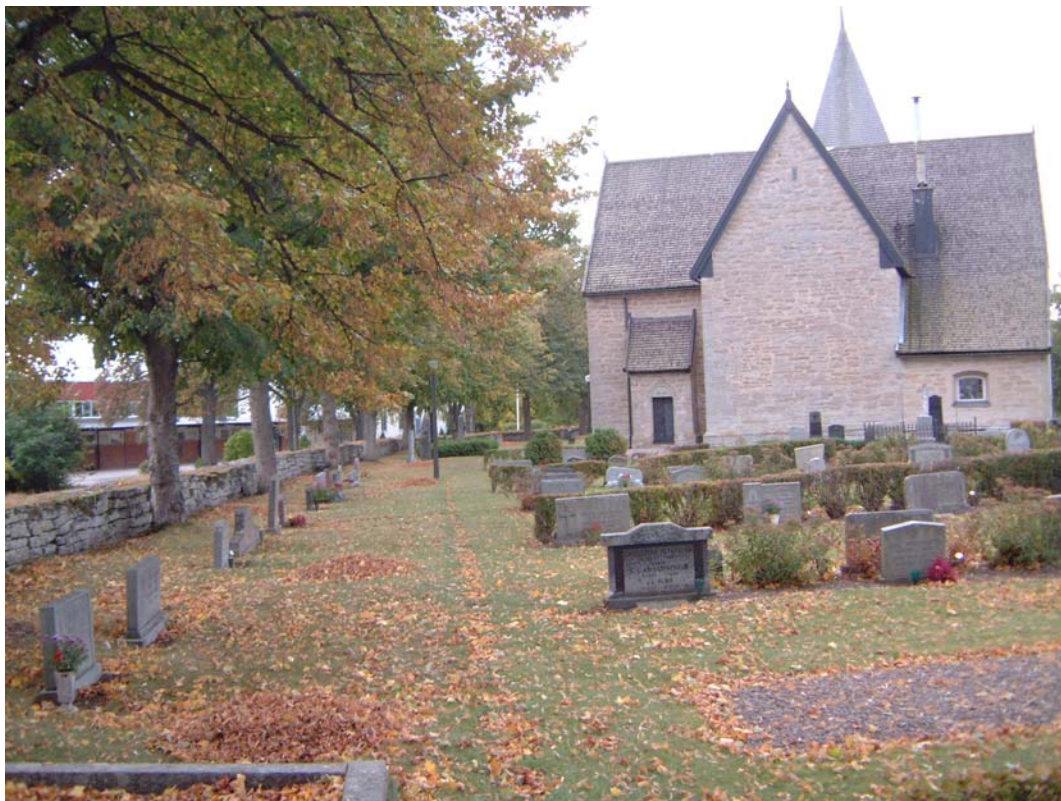
och har ett högt kulturhistoriskt värde. Detta gäller även den s k liktrappan och bindringarna för hästar utanför västra kyrkogårdsmuren. Både liktrappan och bindringarna är mycket ovanliga inslag på länets kyrkogårdar. Trädkransen är också viktig för miljön och visar på det parkideal som var gällande på kyrkogårdarna från slutet av 1700-talet, på landsortskyrkogårdarna åtminstone från mitten av 1800-talet.

Enskilda gravvårdar har ett högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a gravvårdarna och hållarna från 1600- och 1700-talen. De är placerade invid kyrkans torn och i kyrkogårdens sydöstra hörn. Ett högt kulturhistoriskt värde finns även i de häck- eller stenramsomgärdade grusgravarna, samt gravar omgärdade med järnstaket eller pållare med kätting, på den gamla kyrkogården. De visar på den indelning som fanns av den gamla kyrkogården i samband med utvidgningen på 1930-talet med kvarter för familjegravar. Troligen är indelningen äldre och hör till en tradition som funnits på de flesta kyrkogårdar i länet sedan andra hälften av 1800-talet. Kyrkogårdarna var vanligen indelade i områden med familjegravar och områden för de enkla allmänna gravarna utan gravrätt, s k linjegravar. Även kyrkogården i Rogslösa har varit indelad på detta sätt och rester av linjegravsystemet syns framför allt i kvarter XIX på den utvidgade kyrkogården. Även dessa enkla linjegravvårdar och kvarterets indelning i nord/sydlig riktning har ett högt kulturhistoriskt värde. På den utvidgade kyrkogårdsdelen har även trädkrans och gångsystem ett högt kulturhistoriskt värde då de är utritade redan på 1930-talets plan. Titlar på gravvårdar berättar bl a om traktens näringsliv. Bland enskilda titlar dominerar lantbrukare och hemmansägare, vilket visar på Rogslösa som en jordbrukssocken.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Kvarter I, II, III och XI Gravplats nr 100-125, 300-315, 316-361? och 400-474

Kvarteren omfattar gravplats nr I 100-125, II 300-315, III 316-361? och XI 400-474 och ligger närmast sydöstra och södra kyrkogårdsmuren. Utanför kyrkogården i väster ligger en parkering, i norr ligger kyrkan och kvarter X, VIII och VI. Norr om kvarter II ligger gravkapellet och söder om kvarter I och XI går landsvägen genom Rogslösa. I öster går vägen mot pastorsexpeditionen.

Kvarter I och III från öster.

Allmän karaktär

Området utmed den södra kyrkogårdsmuren har en öppen karaktär utan avgränsande häckar. Troligen har fler gravar här varit omgärdade med häck eller stenram, men de är nu borttagna. I kvarter III är det rygghäckar mellan gravraderna, vilket ger en mer strikt karaktär. Detta motverkas i viss mån av att raderna inte är parallella med kyrkans östvägg.

Kvarter I och IX från sydöst.

Omgårdning

Kyrkogårdsmuren söder om kvarter I och XI samt öster om kvarter II.

Ingångar

Grinden i väster.

Vegetation

I trädkransen innanför södra muren står nio lindar och i väster två. Längst i öster finns en ca 0,7 m hög klippt berberishäck som en ryghäck eller avgränsningshäck. Två bollklippta tujor står utmed den väst/östliga grusgången. Innanför den östra muren växer en låg häck av bl a syren och lönn. Här finns även en lind och en lönn i trädkransen. I kvarter III växer olika slag av ryghäckar: rosenspirea, en klippt berberishäck, rosenspirea och ytterligare tre berberishäckar. I kvarter I är en grav omgärdad av en klippt tujahäck och en grusgrav i väster är omgärdad av en låg häck av buxbom.

Gångsystem

En grusgång går från västra grinden, söder om kyrkan, till östra grinden. Från denna går en grusgång i nord/sydlig riktning väster om kyrkan mot den utvidgade delen. I söder ansluter en delvis övervuxen gång av kalksten till huvudgången. Den går från öster till kyrkans korsarm. Liknande kalkstensgångar går mellan de nord/sydliga gravraderna i kvarter III.

Gravårdstyper

I kvarter I, i kyrkogårdens sydöstra hörn, finns tre grusgravar med stenramar. Vid kyrkans södra korsarm står tre höga vårdar, varav en hör till en grusgrav omgiven av en ca 0,6 m hög tujahäck. I kvarter XI finns en grusgrav omgärdad av en buxbomshäck.

Vid västra muren står ett stort gjutjärns kors från 1838. Gravläggningar 1885-2001, framför allt andra halvan av 1900-talet. De flesta vårdarna är av grå, svart eller röd granit, några är av kalksten. Kvarter I har en mer ålderdomlig karaktär när det gäller gravvårdar än de övriga inom området.

PL Lundborg var kyrkoherde här i 50 år. Gjutjärns kors från 1838, lagman Weibull.

Byggnader

Tiondeboden, se den allmänna beskrivningen.

Övrigt

Vattenpost med plåtkar och vaser. Söder om gravkapellet ligger ca 14 gravhällar. Här står även ett antal mindre gravvårdar från 1900-talet. En del av dem har troligen tagits från den äldre allmänna linjen.

Kulturhistorisk bedömning

Ett högt kulturhistoriskt värde ligger i enskilda gravvårdar. Gravhällarna i sydöstra hörnet, samt liggande i gräsmattan väster om södra korsarmen, har ett högt kulturhistoriskt värde i första hand genom sin ålder, men även som representanter för sin tids gravkonst/bildhuggarkonst och som en del av traktens lokal- och personhistoria. De omgärdade grusgravarna visar på en äldre utformning av kyrkogården med de mer påkostade familjegravarna bl a utmed delar av södra kyrkogårdsmuren. Bland gravvårdar med särskild utformning märks gjutjärns korset från 1838, som är rikt försett med symboler, samt den höga råhuggna gravvården med slipad textoval från 1908.

Trädkransen är också viktig för miljön och visar på det parkideal som var gällande på kyrkogårdarna från slutet av 1700-talet, på landsortskyrkogårdarna åtminstone från mitten av 1800-talet.

Kvarter IV, V, VI, VII, VIII och IX Gravplats nr 701-724, 88-92, 31-87, 19-30, 93-99 och 16-18

Kvarteren omfattar gravplats nr IV 701-724, V 88-92, VI 31-87, VII 19-30, VIII 93-99 och IX 16-18. Kvarteren ligger samlade norr och nordöst om kyrkan. Kvarter V, VI, VII och IX ligger direkt norr och nordöst om kyrkan, kvarter VIII omedelbart öster om kyrkans kor och kvarter IV invid den östra kyrkogårdsmuren, norr om grinden. Väster om kvarter IX ligger kvarter X, i norr ligger den utvidgade delen från 1930-talet, i öster går vägen till pastorsexpeditionen och i söder ligger kyrkan och bl a kvarter III.

Kvarter V och VI från öster.

Kvarter VIII från öster.

Kvarter VI och VII från öster.

Allmän karaktär

Framför allt norr om kyrkan och i kvarter VIII öster om kyrkans kor är karaktären präglad av sekelskiftet 1900 med en del större omgärdade familjegravar. I kvarter VI är karaktären mer sentida med gravrader avskilda av rygghäckar.

Omgärdning

Kvarter IV ligger invid den östra kyrkogårdsmuren.

Ingångar

Östra grinden. Två ingångar till den utvidgade kyrkogårdsdelen, en i nordväst och en i nordöst.

Vegetation

Två lindar som hör till trädkransen växer innanför den östra muren norr om grinden. Under dessa växer en låg lövhäck av bl a syren. På terrassmuren mot den utvidgade kyrkogårdsdelen växer kryptuja. Kring 10 stycken grusgravar växer klippta, ca 0,4-0,7 m höga, omgärdningshäckar av buxbom. I en av dessa grusgravar växer små tujor i den bakre häcken. I kvarter VI är det fyra stycken rygghäckar av 0,7-0,9 m hög klippt berberis. De går i nord/sydlig riktning. Häckar saknas mellan raderna i kvarter VIII.

Gångsystem

En grusgång går söder om kyrkan mot östra grinden. Från denna går två grusgångar mot norr till den utvidgade kyrkogårdsdelen. En gång av kalkstensplattor går från tornet, vidare norr om kyrkan och till kyrkans källarnedgång.

Gravårdstyper

Norr om kyrkans torn ligger sex grusgravar varav en är omgärdad med stenram, tre med häckar och två saknar omgärdning. Det finns dessutom nio grusgravar runt kyrkans nordöstra del varav sju omges av buxbomshäckar och en av smidda korsformade järnhållare med kedjor. Grusgravarna har i allmänhet relativt stora vårdar. En grusgrav omges av staket i järnsmide och en s k bautasten omges av granitpållare med kedjor. I kvarter VIII finns en grusgrav med ett marmorkors från 1908. Gravanläggningen omges av ett staket i järnsmide och gjutjärn. Det finns ett äldre gjutjärnskors och en sentida vård i järnsmide. Flera vårdar är av svart granit från 1900-talets första fjärdedel. Gravläggningar från 1860-talet till 2001. Det vanligaste materialet är grå, svart eller röd granit. En del vårdar är av kalksten, bl a två kors i kvarter V, varav det ena är daterat 1878. En del gravvårdar är vända mot öster och en del mot väster.

Stenramsgrav från 1950-talet.

Gravvård från 1901 med järnsmidesstaket.

Byggnader

–

Övrigt

–

Kulturhistorisk bedömning

Av den plan som utarbetades över kyrkogården på 1930-talet av arkitekt Johannes Dahl framgår att kvarter IV var avsett för allmänna gravar, medan kvarteren V, VI, VII, VIII och IX var avsedda för familjegravar. Karaktären av kvarter med familjegravar är bevarad till stor del och detta skapar ett högt kulturhistoriskt värde. Till detta bidrar framför allt grusgravar, men även andra gravar omgärdade av häckar, staket, stenramar eller kätting, samt flera enskilda gravvårdar. Titlar på gravvårdar berättar bl a om traktens näringsliv. Bland enskilda titlar dominerar lantbrukare och hemmansägare, vilket visar på Rogslösa som en jordbrukssocken.

Kvarter X Gravplats nr 1-15 och 245-280

Kvarteret omfattar gravplats nr X 1-15 och 245-280. Kvarteret ligger väster om kyrkan. Utanför kyrkogården i väster är det tomtmark, i norr ligger den utvidgade delen av kyrkogården, i öster kyrkan och kvarter IX samt i söder kvarter XI.

Kvarter X från öster.

Allmän karaktär

Öppen karaktär utan rygghäckar mellan gravraderna. Något varierande typer av gravvårdar.

Omgärdning

Den västra kyrkogårdsmuren.

Ingångar

Västra grinden. Trappa till den utvidgade kyrkogårdsdelen i nordväst och en gång till denna i nordöst.

Vegetation

Två lindar i trädkransen innanför västra muren. Tre stycken klotklippta låga tujor utmed den väst/östliga gången. I norr växer låg kryptuja på muren på den utvidgade delen. Omgärdningshäckar runt åtta grusgravar av upp till ca 0,5 m hög klippt buxbom.

Gångsystem

En grusgång går från västra grinden vidare söder om kyrkan. En grusgång går från denna norrut väster om kyrkan till den utvidgade kyrkogårdsdelen.

Gravårdstyper

Mestadels låga och relativt breda vårdar. Två högre vårdar och en vård i form av ett iriskt kors. Av grusgravarna är åtta stycken omgärdade av buxbomshäckar, en har en stenram och en grusgrav saknar omramning. Gravläggningar 1923-2000, mestadels i grå, svart eller röd granit. Alla vårdar är vända mot öster.

Häckomgärdad grusgrav med grantivård. Iriskt kors rest över en banförman, 1924.

Byggnader

–

Övrigt

I nordvästra hörnet finns vattenpost, vaser och soptunna.

Kulturhistorisk bedömning

Av den plan som utarbetades över kyrkogården på 1930-talet av arkitekt Johannes Dahl framgår att kvarter X var avsatt för familjegravar i den östra delen, allmänna gravar i öster med en rad barngravar. Till viss del kan indelningen i familje- respektive allmänna gravar skönjas även idag. I öster finns det något fler påkostade gravar. Det är därför av stort kulturhistoriskt värde att de spår som finns kvar av denna äldre indelning i form av gravvårdar och större grusgravar bevaras. Även övriga grusgravar har ett högt kulturhistoriskt värde, då grusgravar tidigare var en vanlig gravform på kyrkogårdarna.

Kvarter XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII och XIX Gravplats nr 185-194, 195-200, 127-157, 158-164, 165-184, 201-244 med tillägg av 286-293, 501-596 och 601-679

Kvarteren utgör den utvidgade delen av kyrkogården och omfattar gravplats XII 185-194, XIII 195-200, XIV 127-157, XV 158-164, XVI 165-184, XVII 201-244 med tillägg av 286-293, XVIII 501-596 och XIX 601-679. Utanför kyrkogården i väster ligger tomtmark, i norr åkermark, i öster finns en parkering och gräsyta och i söder ligger den äldre kyrkogårdsdelen.

Den utvidgade kyrkogårdsdelen från sydväst med kvarter XVIII och XIX centralt i bilden.

Allmän karaktär

Sentida karaktär med i huvudsak låga och breda vårdar. Indelningen är strikt och för kvarter XVIII, som var avsett för allmänna gravar, är den ändrad sedan kyrkogårdsplanen från 1930-talet. Den strikta indelningen betonas framför allt i kvarter XVII, XVIII och XIX av rygghäckar. Kvarteren är i övrigt relativt öppna och gravarna saknar idag omgärdningar. Delar med linjegravskaraktär finns kvar i den östra delen, kvarter XIX.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i väster, norr och öster, terrassmur i söder.

Ingångar

Ingång i den västra muren, grusgångar genom terrassmuren i sydväst och sydöst, trappa i sydväst.

Vegetation

I väster en lind i trädkransen, i norr åtta lindar och i öster tre lindar. Två vida klippta tujor växer vid den grusade platsen mellan minneslunden och brunnen i öster. Norr och söder om brunnen finns två vinklade, klippta, ca 1,5 m höga lövhäckar. Fyra stycken klippta ca 1,15 m höga måbärshäckar är rygghäckar i den östra delen, kvarter XIX. De går i nord/sydlig riktning, vilket är den ursprungliga indelningen av kvarteret enligt 1930-talets plan. I den västra delen, kvarter XVIII och XVII, går de båda rygghäckarna i öst/västlig riktning. De mer friväxande häckarna består här dels av ölandstok och dels av rosor. Längs västra och norra yttervarvet intill kyrkogårdsmuren växer ca 0,4 m höga buxbomshäckar invid gravvårdarna. Enstaka buxbom finns även i norr. Detta kan vara rester av gravomgärdningar.

Gångsystem

En grusgång går runt den utvidgade delen med ett varv gravar utmed muren. Det finns även nord/sydliga grusgångar från sydöstra och sydvästra ingången. Troligen har det gått rader med kalksten mellan gravraderna. De är nu övervuxna.

Gravvårdstyper

Låga och breda vårdar. Gravläggningar från 1930-talet och framåt, framför allt 1960-1990-tal. Materialet i gravvårdarna är huvudsakligen grå, röd eller svart granit. I kvarter XIX finns även träkors och mindre granitvårdar som hör till den allmänna linjen.

Gravvård från allmänna linjen.

Familjegravvård.

Byggnader

–

Övrigt

Väster om minneslunden finns en åttkantig brunn av kalkstensskivor samt vaser. Brunnen står på en yta av kalksten. En brunn är inritad här på planförslaget från 1930-talet. Den är ritad som en kvadrat.

Kulturhistorisk bedömning

Av den plan som utarbetades över kyrkogården på 1930-talet av arkitekt Johannes Dahl framgår hur den föreslagna utvidgade delen skulle delas in med familjegravar invid kyrkogårdsmuren och allmänna gravar i mitten. Familjegravarna skulle omgärdas av häckar. De delar som finns kvar av denna indelning har ett högt kulturhistoriskt värde. Det gäller t ex den nord/sydliga indelningen av kvarter XIX och de linjegravvårdar som finns kvar på plats samt markeringen med delar av buxbomshäckar vid

familjgravvårdarna. Högt kulturhistoriskt värde har även trädkrans och gångsystem som finns markerade redan på 1930-talets plan.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger.
Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.
Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1780, 1846 och 1895
www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

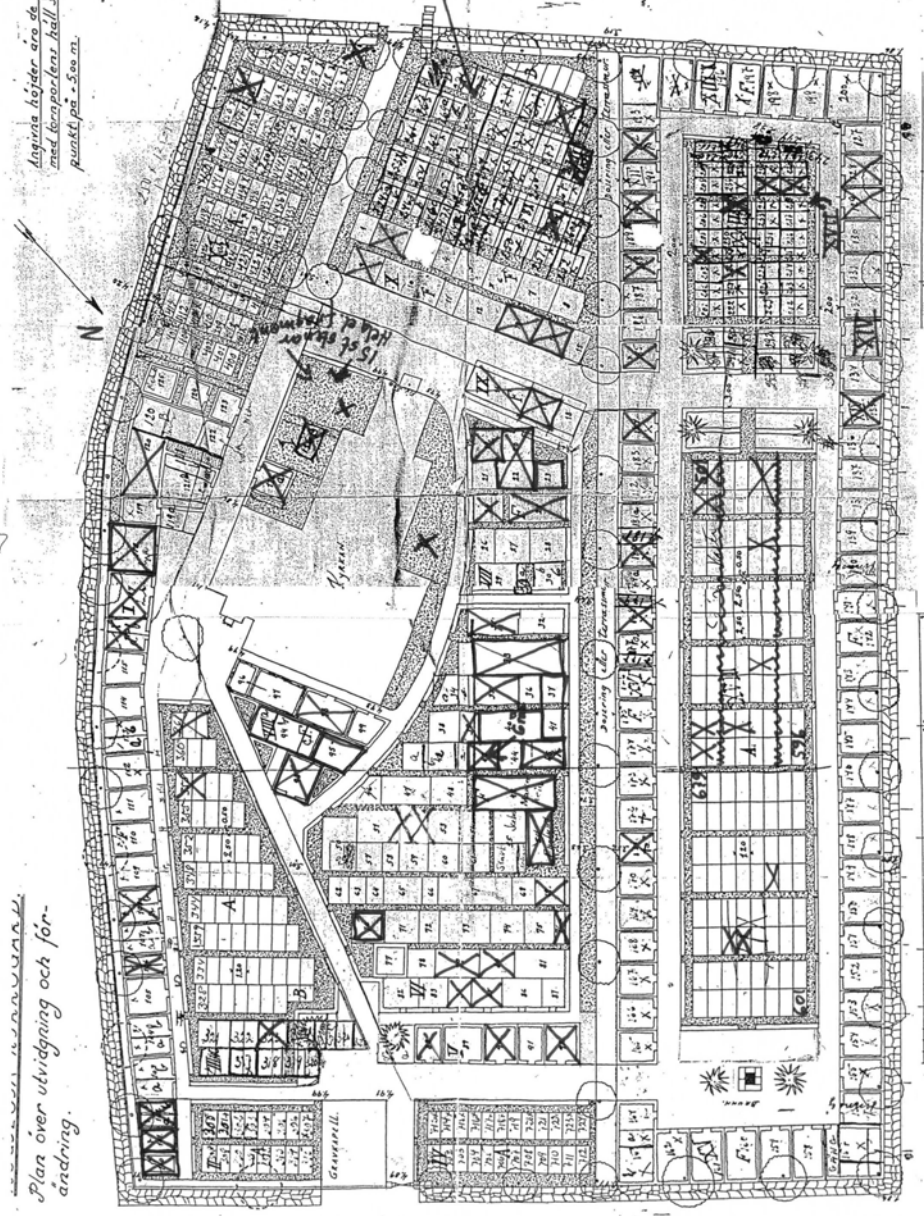
Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalthistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Plan över utvidgning och förändring.

Ännu höjder är de befästa med topografens höll som fixpunkt på 500 m.

Rogslösa kyrkogård
Exempel på
gravårdar med
kulturhistoriskt
intresse X
Gravårdar med
omgivning □

Alle gravårdar med
buskgräns

- Gräs och planering.
Gräns för område och gränsplanter
Löpa häcken
Höga häcken
Träd
Gyreser eller hög växande buskar
Stenmur
Allmänna gravar.
Barnsgravar.
Familjegravar
200 Mått i meter.

Stenmurs-Dahl
ANSITT I K. BYGGNADSTILLSÄTTNING